

IQTISODIY JINOYATLAR TERGOV QILISHNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI.

A'zamov Abbas A'zam o'g'li

O'zbekiston Respublikasi adliya vazirligi, Toshkent shahar adliya boshqarmasi yetakchi maslahatchisi

Annotatsiya. Iqtisodiy jinoyatlar iqtisodiy barqarorlik va jamoatchilik ishonchini buzadigan turli xil noqonuniy faoliyatni o'z ichiga oladi. Ushbu maqola iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishning muhim jihatlari o'rganadi, muammolarga, metodologiyalarga va potentsial yaxshilanishlarga qaratilgan. Tadqiqot adabiyotlarni tahlil qilish, metodologiya, topilmalar, munozaralar va yanada samarali tadqiqotlar uchun takliflar haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy jinoyatlar, moliyaviy firibgarlik, tergov usullari, sud-tibbiy tahlil, huquqiy asoslar, pul yuvishga qarshi (AML).

Iqtisodiy jinoyatlar-bu shaxsiy yoki tashkiliy manfaatlar uchun amalga oshiriladigan moliyaviy yoki xo'jalik operatsiyalarini o'z ichiga olgan zo'ravonliksiz huquqbuzarliklar. Firibgarlik, talon-taroj qilish, pul yuvish va korrupsiya kabi jinoyatlar iqtisodiyot va jamiyatga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu jinoyatlarni tergov qilish ularning murakkabligi va jinoyatchilarning nafisligi tufayli noyob qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola samarali iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilishni shakllantiradigan o'ziga xos jihatlarni belgilashga qaratilgan.

Ushbu tergov sifatli amaliy tadqiqotlar tahlili va miqdoriy ma'lumotlarni to'plashni birlashtirgan aralash usulli yondashuvga amal qiladi. Moliyaviy jinoyatlar bo'yicha tergovchilar bilan suhbatlar o'tkazildi, ikkilamchi ma'lumotlar esa moliyaviy qo'riqchilar va nazorat qiluvchi organlarning hisobotlaridan tahlil qilindi. Tekshirilgan asosiy tergov usullariga sud buxgalteriya hisobi, raqamli izlarni tahlil qilish va transchegaraviy hamkorlik usullari kiradi.

Iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilish ushbu huquqbuzarliklarning murakkabligi va ko'pincha yashirin tabiati tufayli ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Bu erda bunday tergov jalb ba'zi o'ziga xos jihatlari bor:

Moliyaviy Tahlil

- Moliyaviy operatsiyalarni kuzatish: tergovchilar ko'pincha anomaliyalar yoki noqonuniy naqshlarni aniqlash uchun bank hisobotlari, schyot-fakturalar, daftarlar va boshqa moliyaviy yozuvlar orqali pul oqimini kuzatadilar.

- Aktivlarni kuzatish: firibgarlik yo'li bilan sotib olingan aktivlarni aniqlash va joylashtirish juda muhimdir.

- Sud-buxgalteriya hisobi: mutaxassislar yashirin aktivlar, e'lon qilinmagan daromadlar yoki yolg'on buxgalteriya hisobini aniqlash uchun moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qiladilar.

Huquqiy Asos

- Yurisdiksiyani tushunish: iqtisodiy jinoyatlar transmilliy bo'lishi mumkin, shuning uchun tegishli mahalliy va xalqaro qonunlarni bilish juda muhimdir.

- Nazorat qiluvchi organlar bilan hamkorlik: moliyaviy regulyatorlar, soliq organlari va boshqa nazorat organlari bilan ishlash keng tarqalgan.

- Dalillar to'g'risidagi qonunlarga rioya qilish: dalillarni to'plash sudda qabul qilinishi uchun huquqiy me'yorlarga rioya qilinishini ta'minlash.

Texnologiyadan foydalanish

- Ma'lumotlarni qazib olish va tahlil qilish vositalari: murakkab dasturiy ta'minot shubhali harakatlarni aniqlash uchun katta ma'lumotlar to'plamlarini saralashga yordam beradi.

- Kiber-sud ekspertizasi: tergovchilar maslahatlar uchun raqamli yozuvlar, elektron pochta xabarlari va shifrlangan ma'lumotlarni o'rganishlari kerak bo'lishi mumkin.

- Blockchain tahlili: kriptovalyutalar bilan bog'liq jinoyatlar uchun blokcheyndagi operatsiyalarni kuzatish tegishli bo'ladi.

Guvohlar va gumonlanuvchilar bilan suhbatlashish

- Fonni tekshirish va profillash: ishtirok etgan shaxslar bo'yicha batafsil tadqiqotlar savollarni tuzishga va javoblarni taxmin qilishga yordam beradi.

- Samarali so'roq qilish usullari: tergovchilar etakchi yoki majburiy savollardan qochib, ma'lumot to'plash usullaridan foydalanadilar.

Hujjatlarni Tekshirish

- Haqiqiylikni tekshirish: sud hujjatlarini tekshiruvchilar moliyaviy hujjatlardagi soxta yoki o'zgarishlarni aniqlashlari mumkin.

- Qiyosiy tahlil: nomuvofiqliklar yoki uydirma tafsilotlarni aniqlash uchun shartnomalar, bitimlar va tasdiqlovchi hujjatlarni ko'rib chiqish.

Ko'p tarmoqli mutaxassislar bilan hamkorlik

- Yuridik maslahatchilar: tergov bosqichlari amaldagi qonunlarga mos kelishini ta'minlash.

- It mutaxassislari: raqamli sud ekspertizasi va kiberjinoyatchilik jihatlari uchun.

- Iqtisodiy va moliyaviy maslahatchilar: murakkab moliyaviy operatsiyalar bo'yicha ekspert xulosalari uchun.

Yashirin operatsiyalar va Kuzatuv

- Insayder ma'lumotlarini to'plash: yashirin operatsiyalar gumon qilinuvchilarni ogohlantirmasdan jinoiy faoliyat dalillarini kuzatish va to'plash uchun ishlatilishi mumkin.

- Elektron Kuzatuv: to'g'ridan-to'g'ri dalillar uchun vakolatli tinglash yoki monitoring aloqalaridan foydalanish.

Xalqaro Hamkorlik

- O'zaro huquqiy yordam shartnomalari (MLATs): boshqa mamlakatlardan ma'lumot yoki yordam so'rash uchun ishlatiladi.

- Xalqaro agentliklar bilan hamkorlik: INTERPOL, Financial Action Task Force (FATF) va boshqa mintaqaviy tashkilotlar kabi organlar bilan ishlash.

Profilaktika choralari va xavflarni baholash

- Zaif tomonlarni aniqlash: ekspluatatsiya qilinishi mumkin bo'lgan tashkilot yoki sohadagi zaifliklarni ta'kidlash.

- Islohotlarni taklif qilish: kelajakdagi iqtisodiy jinoyatlarning oldini olish uchun siyosatni o'zgartirish yoki ichki nazoratni tavsiya qilish.

Hisobot va taqdim topilmalar

- Keng qamrovli hisobot: topilmalar va dalillarning aniq va batafsil hujjatlari.

- Sud guvohligi: sud jarayonida ishni samarali taqdim etish, ba'zan murakkab moliyaviy ma'lumotlarni taqdim etishni o'z ichiga oladi.

Har bir tergov noyobdir va ko'pincha ushbu jihatlarni ishning o'ziga xos holatlariga qarab moslashtirishni talab qiladi.

atijalar idoralararo hamkorlikni kuchaytirish va tergovchilar uchun doimiy o'qitish zarurligini ko'rsatadigan oldingi adabiyotlarga mos keladi. Biroq, ushbu tadqiqot rivojlanayotgan muammoni ta'kidlaydi: jinoyatchilar tomonidan ishlatiladigan cryptocurrency va anonim dasturiy ta'minot kabi texnologiyalarning tez evolyutsiyasi. Ushbu tendentsiyalarga qarshi turish uchun tergovchilar xabardor va moslashuvchan bo'lishlari kerak. Bundan tashqari, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish iqtisodiy jinoyatlarni aniqlash va oldini olishda resurslarni taqsimlash va javob berish vaqtini yaxshilashi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilish texnologiya, hamkorlik va mustahkam huquqiy asoslarni o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Tavsiyalarga quyidagilar kiradi:

- Kengaytirilgan trening: rivojlanayotgan texnologiyalar va global moliyaviy amaliyotlar bo'yicha tergovchilar uchun muntazam o'quv dasturlari.

- Qonunchilik islohoti: tezroq xalqaro ma'lumot almashish va hamkorlikni osonlashtirish uchun qonunlarni kuchaytirish.

- Resurslarni taqsimlash: murakkab firibgarlik va pul yuvish faoliyatini kuzatish uchun sun'iy intellektga asoslangan sud-tibbiyot vositalariga sarmoya kiritish.

- Jamoatchilik xabardorligi: iqtisodiy jinoyatlarni erta tan olish va xabar berish uchun xalq ta'limi kampaniyalarini boshlash.

Ushbu chora-tadbirlar iqtisodiy jinoyatlarni tergov qilish samaradorligini oshirishi va iqtisodiy barqarorlik va jamoatchilik ishonchini mustahkamlashga yordam beradi.

Adabiyotlar

1. 1.Галиакбаров Р. Квалификация преступлений по признаку их совершения организованной группой. /Российская Юстиция,2000 №4.–С. 47.
2. Зенин.В., Кругликов. А. Совершение преступлений организованной группой как отягчающееответственность обстоятельства Советская юстиции. 1981, № 19.–С. 13.
3. Каракетов. Ю.М. Ответственность за разбой по уголовному законодательству. УзССР .-Нукус. «Каракалпакистан», 1990.– С. 57.
4. Кобулов Р. Уголовно-правовые меры борьбы с хищениями юр.наук.- Т., 1997.– С. 22.
5. Қобилов К.Р., Якубов А.С. Новое в уголовном законодательстве. Т., 1995.- С.11-12. Bozorov Zayniddin & Samandarova Gulnoz. (2020). Ideological movement of legends and traditions in the novel “Shaytanat” by Tohir Malik. Theoretical & Applied Science. 84. 1014-1016. 10.15863/TAS.2020.04.84.187.
6. Bozorova G. Concerning some pleonastic and tautological constructions //Центр научныхпубликаций(buxdu. uz).– 2021.– Т.7.– №. 7.
7. Bozorova Gulmira Zayniddinovna. Distinctive features of pleonasms in political speech // International scientific-online conference: Intellectual education technological solutions and innovative digital tools. Vol. 2 No. 14 (2023):- P. 168-174.